

TURLI YOSHDAGI ODAMLARDA PARAZITAR KASALLIKLAR TASNIFI, TARQALISHI VA KECHISH XUSUSIYATLARI

Ibrahimova H.R., Ibodullayeva S.S., Matyokubov D.B, Niyazmetov T.O.

TTA Urganch filiali

Annotatsiya. Ushbu tadqiqotning maqsadi bolalarda parazitlar infeksiyalar bilan kasallanish darajasi va patogenetik asoslari bo'yicha so'nggi yillardagi adabiyot manbalarini tahlil qilish edi. Bundan tashqari, dunyoning turli mamlakatlarida nematodalar, cestodalar va trematodalar aniqlash xususiyatlari keltirilgan.

Kalit so'zlar: parazitlar infeksiyalar, gelmintozlar, bolalar, kasallanish darajasi, patogenez va parazitlar infeksiyalarining oldini olish.

Аннотация. Целью данного исследования было проведение анализа литературных источников последних лет посвященных степени встречаемости, структуре заболеваемости и патогенетическим основам паразитарных инфекций встречающихся у детей. Кроме того, приведены особенности выявляемости нематодозов, цестодозов и трематодозов в разных странах мира.

Ключевые слова: паразитарные инфекции, гельминтозы, дети, степень встречаемости, патогенез и профилактика паразитарных инфекций.

Annotation. The purpose of this study was to analyze the literature sources of recent years on the incidence rate, morbidity structure and pathogenetic basis of parasitic infections occurring in children. In addition, the features of the detection of nematodes, cestodes and trematodes in different countries of the world are given..

Key words: parasitic infections, helminthiasis, children, incidence rate, pathogenesis and prevention of parasitic infections.

Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra hozirgi vaqtda parazitlar hayot tarzi olib boradigan 50 ming turdagi organizmlar mavjud, shulardan 342 turdan ortiq gelmintlar va 18 turdan ortiq Protozoa vakillari bo'lgan bir

hujayrali hayvonlar odamlarda parazitlar kasalliklar keltirib chiqaradi, shu kasalliklar bilan aholining zararlanishi 2 mlrd. kishiga etgan. Aholining salomatlik holatini belgilovchi omillardan biri ijtimoiy jihatlar bilan bog‘liq kasalliklar, jumladan protozoonoz va gelmintlar bo‘lib, ularning barchasi parazitlar kasalliklarining 99% ini tashkil etadi. Bolalikda parazitlar invaziyasi ovqatlanishning surunkali buzilishi, oshqozon-ichak disfunktsiyasi, intoksikatsiya, organizm sensibilizatsiyasi va immun tizimining zaiflashuviga olib keladi [1,2,3,4].

Jahon miqyosida barcha parazitlarning patologik xususiyati odam immun tizimiga modulyatsion ta‘siri bilan ifodalanadi. Eozinofiliya, IgE giperproduksiyasi, semiz hujayralar tomonidan mediatorlar chiqarilishi, shilliq gipersekretsiyasi, interleykinlar sintezi parazitlarga qarshi kurashda organizm himoya reaksiyasining bir ko‘rinishi bo‘lib hisoblanadi. Parazitlar invaziyasi mavjudligi va allergik kasalliklarda yallig‘lanish jarayonining faolligi o‘rtasidagi teskari bog‘liqlik aniqlangan. Boshqa tomondan, parazitlar va ularning ajratmalari allergen ko‘rinishida bo‘lib, organizmdagi yallig‘lanishli o‘zgarishga olib keladi, sezuvchanlikni oshiradi, bu odamlarda allergik kasalliklar shakllanishiga olib keladi. [6,8,9] Turli mamlakatlarda gelmintozlarning oshishi chiqindi suv oqimi natijasida gelmint tuxumlari bilan atrof muhitning ifloslanishi, aholi migratsiyasi, hayvonlar bilan odamlar orasidagi muloqotning ortishi, past ijtimoiy-iqtisodiy hayot darajasi, aholi immun tizimining zaiflashuvi natijasidir. Vatandosh va xorijiy ilmiy manbalarda keltirilishicha, parazitlar - gelmintlar va chuvalchanglar sabab bo‘ladi, ular “xo‘jayin” organizmi hisobiga yashaydi va o‘zining hayotiy faoliyatini o‘sha organizm fiziologiyasi bilan muvofiqlashtiradi [5,10,11,12].

Eng muhimi, bu holat bolalar populyatsiyasiga tegishli, chunki kasallanishlar bolalar orasida 80% dan ortiqni tashkil etadi. Maktab o‘quvchilari va maktabgacha yoshdagi bolalar barcha enterobiozli bemorlarning 90-95%, askaridozli bemorlarning 65,1% ini tashkil qiladi. Bugungi kunda eng ko‘p tarqalgan parazitlar kasalliklar enterobioz, gimenolepidoz, lyamblioz askaridoz va trixosefalyozdir. [7, 13,15].

So‘nggi o‘n yilliklarda mutaxassislar dunyoning turli mamlakatlarida gelmintoz bilan kasallanish ko‘payganligini ta‘kidlaydilar. Dunyoning turli mamlakatlarida gelmintoz kasalliklarining oshishi chiqindi suv oqimi natijasida gelmint tuxumlari bilan atrof muhitning ifloslanishi, aholi migratsiyasi, hayvonlar

bilan odamlar orasidagi muloqotning ortishi, past ijtimoiy-iqtisodiy hayot darajasi, aholi immun tizimining zaiflashuvi natijasidir [14,16,18].

Gelmintozlar qo‘zg‘atuvchilarining biologik xususiyatlariga ko‘ra 3 ta asosiy sinfga bo‘linadi

nematodalar (yumaloq gelmintlar bilan zararlanishlar): askaridoz, enterobioz, trixosefalyoz, ankilostomidoz (ankilostomoz, nekatoroz), trixinellyoz va boshqalar;

sestodozlar (tasmasimon chuvalchanglar bilan zararlanish): teniarinxoz, tenioz, difillobotrioz, gimenolepidoz, exinokokkoz va boshqalar;

trematodozlar (so‘rg‘ichlilar orqali kelib chiqqan): opistorxoz, klonorxoz, fassiolyoz va boshqalar.

Inson tanasida joylashuviga ko‘ra gelmintlar ichak va ichakdan tashqari, shu jumladan to‘qima gelmintozlariga bo‘linadi.

Parazitar va transmissiv yo‘llar bilan yuqadigan kasalliklar inson parazitologiyasida muhim o‘rin tutishda davom etmoqda. Bo‘g‘im oyoqlilar (Artropoda turi) hasharotlarni (Insecta turi) o‘z ichiga oluvchi hayvonot guruhlaridan biridir.

Ba’zi bo‘g‘im oyoqlilar bilan kontaktda bo‘lish bilan bir qator kasalliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Jumladan, chivin lichinkalari bilan zararlanish miyazning rivojlanishiga olib keladi. Hozirgi vaqtda dunyoning ko‘plab mamlakatlarida, shu jumladan Rossiya Federatsiyasida (RF) bo‘g‘im oyoqlilar keltirib chiqaradigan kasalliklar kamdan kam uchraydi, bu ularning tashhisi va o‘z vaqtida davolanishini murakkablashtiradi. Adabiyotlarda keltirilishicha, miyaz (yunoncha, myia-chivin) odam va hayvonlarda qon so‘rmaydigan ikki qanotli hasharot chivini lichinkasi tomonidan kelib chiqadigan kasallikdir.

Tadqiqotlar davomida olingan natijalar asosida noma’lum etiologiyali o‘ng qovurg‘a osti sindromida kamdan kam hollarda jigar trematodalari aniqlangan. Instrumental tekshirish usullari gepatobiliar tizim a’zolariga bilvosita zararini aniqlashga yordam bergan Serologik va parazitologik tadqiqotlar ma’lumotlari, RF ning Omsk viloyatida rasmiy statistik hisobotga ko‘ra gelmintoz va protozooz bilan kasallanish ko‘rsatkichlari tahlilini taqdim etgan. Viloyat aholisida opistorxoz bilan kasallanishning kamayish tendensiyasi yo‘qligi, barcha yosh guruhlarida toksokaroz serologik ko‘rsatkichlarining oshishi va qishloq aholisi orasida aralash parazitozlar paydo bo‘lish xavfi yuqori ekanligini ko‘rsatilgan.

Olingan natijalar shuni ko‘rsatdiki, najas tekshiruvi natijasida ko‘p aniqlangan parazitlar kasalliklar lyamblioz ($53,95 \pm 1,21\%$, $n=670$) va gimenolepidoz bo‘lib, jami 390 holatda ($31,40 \pm 1,42\%$) aniqlandi. Shu sababli ushbu parazitlar kasallikni yana-da chuqurroq o‘rganish zarur, chunki ularning parazitlar kasalliklar orasida uchrash darajasi bo‘yicha o‘rni beqiyos ekanligi aniqlandi [17,19,20].

IFA yordamida lyamblioz kasalligining eng ko‘p aniqlanganini inobatga olsak, ushbu patologiya davosi va profilaktikasiga munosabat butkul boshqacha bo‘lishi lozimligini ko‘rsatdi, ayniqsa bizning issiq iqlimli mintaqamizda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Artikov I.A, Sadullaev S.E, Ibrakhimova H.R, & Abdullayeva D.K. (2023). RELEVANCE OF VIRAL HEPATITIS EPIDEMIOLOGY. IMRAS, 6(7), 316–322. Retrieved from <https://journal.imras.org/index.php/sps/article/view/520>
2. Ibrakhimova H.R, Matyakubova O.U, Sadullaev S.E., & Abdullayeva D.K. (2023). HELMINTISES IN CHILDREN AMONG THE POPULATION IN UZBEKISTAN. IMRAS, 6(7), 323–327. Retrieved from <https://journal.imras.org/index.php/sps/article/view/521>
3. Masharipova Sh.S., Ibrakhimova H.R, Sadullaev S.E., & Nurllayev R.R. (2023). SPREAD OF MYOCARDIAL INFARCTION AMONG THE POPULATION OF THE KHOREZM REGION. IMRAS, 6(7), 328–332. Retrieved from <https://journal.imras.org/index.php/sps/article/view/523>
4. Ibrakhimova H.R., ., & Oblokulov A.R., . (2020). Pathogenetic Bases And Prevalence Of Parasitic Infections In Children: Literature Review. The American Journal of Medical Sciences and Pharmaceutical Research, 2(10), 87–95. <https://doi.org/10.37547/TAJMSPR/Volume02Issue10-14>
5. Ибрахимова, Х. Р., and А. Р. Облокулов. "Современный взгляд на распространенность и патогенетические аспекты паразитарных заболеваний у детей." Новый день в медицине 1.25 (2019): 30-34.
6. Masharipova Sh.S, Ibraximova H.R, & Sadullayev S.E. (2023). AHOLI ORASIDA O‘TKIR ICHAK KASALLIKLARINING TARQALISHI. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(15), 115–119. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/12429>

7. Ibrakhimova, H. R., & Abdullayeva, D. Q. (2023). THE PREVALENCE OF PARASITES IN THE CHILD POPULATION WITH THE DEVELOPMENT OF FUNCTIONAL PATHOLOGY OF ORGANS. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(4), 1-5.
8. Ибрахимова Х. Р. Нурллаев Руслон Рустамбекович, Артиков Икром Ахмеджанович Влияние паразитарных болезней на особенности развития туберкулеза у детей, проживающих в Хорезмской области //Наука, техника и образование. – 2019. – Т. 9. – С. 62.
9. Oblokulov, A., et al. "Clinical and laboratory characteristics of giardiasis in adults." New day in medicine. Scientific and practical journal 1.25/1 (2019).
10. Ҳамида Рустамовна Ибрахимова ПАРАЗИТАР КАСАЛЛИКЛАР ТАШҲИСЛАНГАН ТУРЛИ ЁШДАГИ ОДАМЛАРДА ИММУН СТАТУСИГА ТАВСИФ // Academic research in educational sciences. 2022. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/parazitar-kasalliklar-tash-islangan-turli-yoshdagi-odamlarda-immun-statusiga-tavsif> (дата обращения: 13.02.2024).
11. H.R., I. (2022). CLINICAL AND EPIDEMIOLOGICAL FEATURES OF THE TREATMENT OF HYMENOLEPIDOSIS AND TENIARYNCHOSIS IN CHILDREN. Interdisciplinary Conference of Young Scholars in Social Sciences (USA), 379–382. Retrieved from <https://www.openconference.us/index.php/ysc/article/view/254>
12. Ibrakhimova Hamida Rustamovna. (2022). DEGREE OF CLINICAL SYMPTOMS IN CHILDREN WITH PARASITIC DISEASES. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(10), 273–277. Retrieved from <https://www.giirj.com/index.php/giirj/article/view/2822>
13. Bakiyev B.R, & Ibrakhimova Kh.R. (2023). THE SPECIALITY OF PATHOGENETIC BASES AND PREVALENCE OF PARASITIC INFECTIONS IN CHILDREN: REVIEW . Scientific Impulse, 1(9), 1161–1168. Retrieved from <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/ni/article/view/8093>
14. Ibrakhimova H.R, Masharipova Sh.S, & Artikov I.A. (2023). CHANGES IN THE IMMUNE STATUS OF PATIENTS WITH PARASITIC DISEASE. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(15), 103–108. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/ni/article/view/12427>

15. Ibrakhimova H.R, Yusupov Sh.Sh, & Artikov I.A. (2023). PARAZITAR KASALLIKLAR NATIJASIDA INSON ORGANIZMIDA KUZATILADAIGAN ALLERGIK HOLATLAR. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(15), 97–102. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/12420>

16. Yusupov Sh.Sh, Ibrakhimova H.R, & Masharipova Sh.S. (2023). IMMUNOLOGICAL CHARACTERISTICS OF PATIENTS WHOSE BODY IS INFECTED WITH CATTLE SOLITAIRE. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(15), 120–124. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/12430>

17. Ibraximova H.R, Nurllayev R.R, & Matyaqubova O.U. (2023). KICHIK YOSHDAGI BOLALAR ORASIDA ICHAK PARAZITAR KASALLIKLARINING EPIDEMIOLOGIK XUSUSIYATLARI. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(15), 109–114. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/12428>

18. Ибрахимова Хамида Рустамовна, Нурллаев Руслон Рустамбекович, Артиков Икром Ахмеджанович ВЫЯВЛЕНИЕ ТУБЕРКУЛЕЗА В ХОРЕЗМСКОЙ ОБЛАСТИ // Наука и образование сегодня. 2020. №6-1 (53). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vyyavlenie-tuberkuleza-v-horezmskoj-oblasti> (дата обращения: 13.02.2024).

19. Ойша Уриновна, М. ., Шохиста Сабировна, . М. ., Хамида Рустамовна, . И., & Руслан Рустамбекович, Н. . (2022). КЛИНИЧЕСКОЕ ТЕЧЕНИЕ ТУБЕРКУЛЕЗА У БОЛЬНЫХ ГЕПАТИТОМ В. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(5), 565–568. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/2405>

20. Masharipova Sh.S, Ibrakhimova H.R, & Nurllayev R.R. (2023). A METHOD FOR OBTAINING PRECIPITATING SERUMS FOR THE DETECTION OF HUMAN SEMINAL FLUID USED IN THE STUDY OF PHYSICAL EVIDENCE IN FORENSIC BIOLOGICAL LABORATORIES. World Bulletin of Management and Law, 19, 42-44. Retrieved from <https://scholarexpress.net/index.php/wbml/article/view/2119>